

УДК 930.253(477-25)

О. І. ЄМЧУК*

**ДЖЕРЕЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
ОСОБОВИХ ФОНДІВ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ м. КИЄВА**

Здійснено загальний огляд особових фондів Державного архіву м. Києва. Розглянуто документальний склад та зміст особових фондів відомих киян – діячів науки, освіти, промисловості з метою визначення їхнього джерельно-інформаційного потенціалу.

Ключові слова: особовий фонд; документ; Державний архів м. Києва; джерельно-інформаційний потенціал

Невід’ємною частиною Національного архівного фонду є особові фонди видатних представників національної науки, освіти, культури, інформаційний потенціал яких є важливим для вивчення значних історичних, суспільно-політичних, соціально-економічних та культурних процесів розвитку нашої держави. Документи особових фондів вважаються однією з найбільших інформативних груп історичних джерел.

Починаючи з 1963 р., до Державного архіву м. Києва в установленому порядку на постійне зберігання передано 39 особових фондів. Дотепер комплексне дослідження джерельно-інформаційного потенціалу цих фондів не здійснювалося.

Аналіз складу та змісту особових фондів Державного архіву м. Києва дозволить провести їх систематизацію, визначити перспективи подальшого використання, залучити до наукового обігу маловідомі архівні джерела. У рамках цієї статті не ставиться мета охопити весь комплекс джерел особових фондів або надати відомості про джерела до біографій відомих осіб – основну увагу приділено малодослідженим документам та огляду тих особових фондів, які не внесені до Анотованого реєстру описів фондів радянського періоду та періоду незалежності України¹.

Більшість особових фондів Державного архіву м. Києва сформована у 1970–1980 рр. і містить типовий склад документів: біографічні документи, документи службової та громадської діяльності, друковані примірники та рукописи наукових праць, рецензії, епістолярій, зображальні документи.

До найбільш значних за інформаційним потенціалом та досліджених особових фондів архіву належать: ф. Р-1535 “Стрельський В’ячеслав

* *Ємчук Оксана Ігорівна* – кандидат історичних наук, начальник відділу інформації та використання документів Державного архіву м. Києва.

Ілліч – професор, доктор історичних наук, завідувач кафедри архівознавства та спеціальних історичних дисциплін Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка” та ф. Р-1600 “Замлинський Володимир Олександрович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри джерелознавства та архівознавства Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка”. Документи цих фондів розглянуто у ґрунтовних розвідках д. і. н., проф. кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка І. Н. Войцехівської². Крім того, документи особового фонду В. І. Стрельського використано у статтях та кандидатській дисертації В. В. Патик “В’ячеслав Ілліч Стрельський – джерелознавець, архівіст, педагог (1910–1983 рр.)”³. Оскільки ці особові фонди заслуговують на окрему статтю, ми не ставимо за мету розглядати склад та зміст цих документів у загальному огляді.

До опрацьованих у наукових розвідках фондів належить також ф. Р-1526 “Бобров Віктор Флавіанович – професор, вчений у галузі авіаційного будівництва”. Огляд цих документів здійснено у статті Л. Халецької “Маловідомі сторінки життя і діяльності В. Боброва за документами фонду особового походження Державного архіву м. Києва”⁴. В. Ф. Бобров (1884–1946) був відомим ученим у галузі авіаційного будівництва, першим директором Київського авіаційного заводу, автором першого підручника “Виробництво літаків”, ректором Київського політехнічного інституту (1921–1929), директором Московського авіаційного інституту (МАІ) (жовт. 1936–лип. 1937).

В Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства у 2013 р. був укладений “Перелік всесвітньо відомих осіб, інформація про яких може міститися в унікальних документах Національного архівного фонду”⁵. Посилаючись на цей Перелік, розпочати огляд слід із ф. Р-1530 “Антонов Олег Костянтинівич – генеральний конструктор Київського механічного заводу”. О. К. Антонов (1906–1984) – один із всесвітньо відомих авіаконструкторів, Герой Соціалістичної Праці, Заслужений діяч науки і техніки Української РСР, генеральний конструктор Київського механічного заводу, академік Академії Наук СРСР та Академії наук УРСР, доктор технічних наук, професор, лауреат Ленінської і Державних премії СРСР і УРСР. Фонд складається з 47 справ за 1930–1977 рр. До нього укладено один опис та каталог. Документи передано до архіву у 1977 р. від музею Київського авіаційного заводу.

Серед біографічних документів О. К. Антонова представлено вітальні листи, телеграми з автографами: академіка О. В. Палладіна, конструктора А. Н. Туполева, академіка В. М. Глушкова, політичного діяча В. В. Щербицького, телеграми від терапевта М. Д. Стражеска, поета М. П. Бажана, конструктора С. П. Корольова. Для створення науко-

вої біографії вченого цінність має біографічна довідка 1966 р. з його рукописними правками⁶.

До документів службової діяльності належать різні листи, хронометраж використання робочого часу О. К. Антонова за 21 та 22 червня 1961 р. У 1946–1947 рр. Олегом Костянтиновичем були власноруч складені картки-характеристики на працівників конструкторського бюро. На прикладі цих документів можна простежити його підхід до підбору кадрів та отримати маловідомі біографічні відомості про цих осіб⁷.

У фонді зберігаються: статті О. К. Антонова “Земля і небо”, “Літери на фюзеляжах”, опубліковані в газетах “Київська правда” (лип. 1965), “Радянська Україна” (квіт. 1967); стаття Т. Калініної про зустріч О. К. Антонова з письменниками і журналістами в журналі “Радуга” (1972), інтерв’ю з О. К. Антоновим, опубліковане в журналах “Техніка і наука” (1976) і “Технічна естетика” (1976).

На багатьох світлинах – О. К. Антонов з видатними діячами літакобудування та космонавтики: С. В. Ільюшиним, Ю. О. Гагаріним, Г. М. Титовим, М. Л. Попович, академіком А. І. Бергом, з депутатами Верховної Ради СРСР. У фонді зберігаються фото створеного О. К. Антоновим у 1940 р. літака “Аист”, який мав розвідувальні функції, функції зв’язку та корегування вогню; а також фото його робочого кабінету. Заслужують на увагу такі документи, як календар із зображенням перших польотів літаків О. К. Антонова (1977), альбом із фотографіями та ескізами планерів, малюнок О. К. Антонова про політ планера “Стандарт-Г”.

Продовжуючи тему видатних діячів авіації та літакобудування, звернемося до ф. Р-1529 “Граціанський Олексій Миколайович – Герой Радянського Союзу, провідний інженер Київського авіаційного заводу”. О. М. Граціанський (1905–1987) – відомий авіаконструктор, льотчик-випробувач 1-го класу, кандидат географічних наук. Його особовий фонд налічує 31 справу за період 1922–1976 рр. До біографічних документів фонду належать: матрикул студента КПІ з фотографією, студентська картка, трудова книжка (1930), посвідчення про закінчення курсів Вищої льотної і штурманської підготовки при командному факультеті Військової Повітряної Академії ім. Жуковського (1939), посвідчення депутата. Участь О. М. Граціанського у бойових діях та польотах до блокадного Ленінграда у 1941–1944 рр. підтверджують відповідні довідки. За проявлений героїзм Указом Президії Верховної Ради СРСР йому було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. До фонду увійшли також посвідчення про нагородження пам’ятною медаллю та нагрудним значком за участь у створенні літака АН-22, тексти виступів, статті, фотографії.

У ф. Р-1592 “Степанченко Василь Олексійович – генеральний директор Київського авіаційного виробничого об’єднання” сформовано

40 справ за період 1930–1990 рр. Видатний український авіабудівник В. О. Степанченко (1914–1995) був лауреатом Державної премії СРСР, Героєм Соціалістичної праці, кандидатом технічних наук. У фонді зберігаються: статті, опубліковані в газетах та журналах, текст виступу В. О. Степанченка на радіо з нагоди 70-річчя Київського авіаційного виробничого об'єднання, альбом з історії авіабудування підприємства; біографічні документи, листування та фотографії.

Значна частина особових фондів Державного архіву м. Києва належить ученим у різних сферах технічних наук. Наприклад, ф. Р-1541 “Білий Михайло Улянович – завідувач кафедри оптики Київського державного університету, професор, доктор фізико-математичних наук”. М. У. Білий (1922–2001) – український вчений-фізик і політичний діяч, автор понад 30 наукових винаходів у галузі спектроскопії, оптики металів, Заслужений діяч науки і техніки України. У 1962–1970 рр. – декан фізичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, член-кореспондент АН УРСР (з 1969), ректор Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1970–1985). Обирався депутатом Верховної Ради УРСР, Головою Верховної Ради УРСР 8–9 скликань, членом ЦК КПУ. Особовий фонд, сформований у 1984 р., налічує 74 справи за 1965–1985 рр. Документи наукової, педагогічної, громадської діяльності М. У. Білого відображають історію фізичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка та історію університетської науки загалом.

Сторінки історії Київського державного університету відбито також у ф. Р-1560 “Жмудський Олександр Захарович – заслужений діяч науки УРСР, професор кафедри загальної фізики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, доктор фізико-математичних наук”. О. З. Жмудський (1910–1997) працював на посаді декана фізичного факультету та проректора з наукової роботи. Документи його фонду відтворюють, зокрема, його участь у роботі Міжнародної агенції з атомної енергії (МАГАТЕ).

Документи ф. Р-1531 “Огієвський Володимир Васильович – професор, заслужений працівник вищої школи УРСР, засновник радіотехнічного факультету Київського політехнічного інституту” складається із 112 справ та відрізняється цікавим складом документів. В. В. Огієвський (1890–1979) одним із перших створив радіомовні станції в Україні та в СРСР. До фонду включено фотокопію першого випуску журналу “Радио для всех” під редакцією В. В. Огієвського за 1925 р. За публікаціями цього журналу можна відтворити перші кроки створення радіостанцій, роботу перших радіогуртків у Києві та в Україні⁸.

Документи, що утворили особовий фонд Р-1593 “Добров Геннадій Михайлович – професор, доктор економічних наук, заступник директора Інституту надтвердих матеріалів АН УРСР, керівник Центру до-

сліджень науково-технічного потенціалу та історії науки АН УРСР”, були передані в архів сином Г. М. Доброва у 1991 р. Фонд містить 60 справ. Член-кореспондент АН УРСР Г. М. Добров (1929–1989) був автором більше 500 наукових праць. Рукописи багатьох із цих праць зберігаються в архіві.

Один із великих за обсягом фондів у кількості 122 справ – ф. Р-1528 “Плигунов Олександр Сергійович – заслужений діяч науки і техніки УРСР, вчений-хімік” – складається з біографічних і службових документів. Наприклад, у фонді зберігається особова справа, різні посвідчення та довідки О. С. Плигунова (1904–1975). Творча лабораторія вченого розкривається, насамперед, у рукописах наукових статей, лекцій та щоденниках.

Це стосується також документів ф. Р-1605 “Добровольський В’ячеслав Олексійович – доктор фізико-математичних наук, професор Київського політехнічного інституту” та ф. Р-1539 “Ветров Юрій Олександрович – член-кореспондент АН УРСР, професор, доктор технічних наук”. Ю. О. Ветров (1916–1983) багато років (з 1961 р. до 1983 р.) був ректором Київського інженерно-будівельного інституту (нині – Київський національний університет будівництва і архітектури), з 1974 р. – членом-кореспондентом Академії будівництва і архітектури УРСР, з 1979 р. – членом Комітету по Державних преміях СРСР у галузі науки і техніки. Особова справа та комплекс документів із наукової та службової діяльності ректора Ю. О. Ветрова зберігаються в архіві Київського національного університету будівництва і архітектури.

У ф. Р-1565 “Граціанська Любов Миколаївна – доцент механіко-математичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, кандидат педагогічних наук, вчена в галузі історії та методики викладання математики” зберігаються документи про розроблену вченою методику проведення екзаменів із математики і фізики, організацію педагогічної практики студентів, навчальні плани, програми.

Така галузь науки як шляхо- та містобудування представлена у ф. Р-1496 “Прокоф’єв Сергій Андрійович – учений в галузі шляхо- та містобудування”. Сторінки історії цієї галузі та історія розбудови м. Києва відтворені у таких документах, як: акт приймання-передавання проектів влаштування тунелю для Печерського підйомника і входу в тунель зі сторони Печерська у Києві (1935); зошит із розрахунками перевірки міцності і стійкості Либідського колектора у Києві (1936); пояснювальні записки, розрахунки до ескізного проекту залізобетонної естакади мосту через р. Дніпро біля Черкас (1929); висновок до проекту Київського вокзалу (1930); чернетки до проектів влаштування дамб, залізобетонних резервуарів та інших промислових споруд.

Одним з останніх особових фондів, що був переданий на зберігання до архіву у 2012 р., є ф. Р-1691 “Христинич Володимир Олександрович

(1929–2005) – Заслужений діяч науки УРСР, член Академії інженерних наук України, доктор технічних наук, професор кафедри теплоенергетичних установок теплових та атомних електростанцій Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Досягнення вченого підтверджують численні документи про авторські свідоцтва і патенти на винаходи. Значний за обсягом рукопис монографії “Газотурбинные установки. Их развитие и применение в стационарной и транспортной энергетике” заслуговує на увагу, оскільки праця вийшла друком вже після смерті автора.

У 2015 р. завершено формування ф. Р-1676 “Сліпець Степан Павлович (1929 р. н.) – архітектор, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка”. Починаючи з 1959 р., С. П. Сліпець працював в інституті “Діпромисто” (Державний інститут проектування міст). Серед його розробок – проект кардіологічного корпусу санаторію “Карпати” в м. Чинадієво під Мукачево. У 1960–1979 рр. під його керівництвом було розроблено проект музично-драматичного театру в Сумах, за який він був відзначений Шевченківською премією. У 1982 р. С. П. Сліпець був удруге представлений до Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка за проект Івано-Франківського музично-драматичного театру. За його проектами в співавторстві з О. С. Красноголовцем збудовано пам’ятник М. П. Драгоманову на вул. Пирогова у Києві, скульптурну композицію “Берегиня” у с. Забір’я Києво-Святошинського району.

У фонді С. П. Сліпця відклалися великі за обсягом рукописи: щоденник “Спогади про життя, про нелегкі людські долі, любов до рідної землі”⁹, спогади про історію реконструкції Київського театру оперети у 1970-ті роки, де підкреслювалось, що одним із складних завдань будівельників та архітекторів було зміцнення фундаменту будівлі театру, який постраждав внаслідок підняття ґрунтових вод¹⁰. У 2007 р. він написав книгу ліричних роздумів “Роде наш красний (Чому так сумно кували зозулі)”¹¹. До зображальних джерел фонду, які суттєво можуть доповнити будь-яку виставкову експозицію, належать різні образотворчі документи автора: малюнки, акварелі, креслення, ескізи, фотографії макетів та споруд, а також його сімейні світлини.

Сторінки історії вітчизняної медицини можна простежити у документах декількох особових фондів учених-медиків. Одним із маловідомих, свого часу розсекречених, архівних фондів є ф. Р-301 “Хахутов Шалва Дмитрович – професор Київського медичного інституту”. Ш. Д. Хахутов (1888–1957) був відомим у світі лікарем-ортопедом, членом Нью-Йоркської Академії Наук¹², працював приват-доцентом Київського університету, директором і керівником будівництва Інституту швидкої допомоги. Метод трансплантації кістки в ортопедії називається “Метод Олбі-Хахутова”¹³. Ім’я Ш. Д. Хахутова дотепер майже

невідоме, тому що він працював у Києві в період окупації та виїхав у 1944 р. до Європи, будучи членом Комітету визволення народів Росії, згодом емігрував до США. Ці документи надійшли до архіву від Державного історичного архіву УРСР у м. Києві в 1963 р., було сформовано 5 справ за період 1921–1941 рр. До біографічних документів належать: заява про зарахування на посаду професора кафедри пропедевтичної хірургії Київського медичного інституту та адреси-подяки від різних осіб; листування з питань заміщення завідувача кафедри у Тбіліському університеті у 1928–1929 рр. Ш. Д. Хахутов був звинувачений у затримці будівництва Інституту швидкої допомоги, про що в архіві зберігається протокол судового засідання народного суду Жовтневого району м. Києва 1934 р. та висновок експерта про відсутність злочину у діях Ш. Д. Хахутова. У фонді відклалася монографія вченого “Патологічні псевдоартрози і їх хірургічне лікування” (1929); доповіді Н. І. Шпільрейна (Москва), В. Штерна (М. Гамбург, Німеччина,) на 7-й Міжнародній психотехнічній конференції в Москві 8–13 вересня 1931 р.

Медична галузь представлена також у ф. Р-1534 “Копистинський Євген Августович – вчений в галузі психіатрії, завідувач кафедри психіатрії Київського медичного інституту”. До складу фонду увійшли доповідні записки з питань організації психіатричної допомоги населенню, організації дитячої психіатричної клініки при Київському медінституті, схема реконструкції і будівництва Київської психіатричної лікарні (1936).

Документи ф. Р-1581 “Поліщук Йосип Адамович – доктор медичних наук, професор, спеціаліст у галузі психіатрії” відтворюють багаторічну працю Й. А. Поліщука (1907–1978) на посаді завідувача кафедри психіатрії Київського інституту удосконалення лікарів. У його особовому фонді також відклалися біографічні документи, документи наукової і творчої діяльності.

Природознавчі науки представлені у ф. Р-1594 “Табенський Олександр Олександрович – вчений у галузі ботаніки, професор, завідувач кафедри ботаніки Київського політехнічного інституту”. Цей значний масив документів сформовано за період 1908–1963 рр. Наукову цінність мають статті, рукописи наукових праць, доповідей, досліджень, конспекти лекцій, рецензії.

Історія потужних промислових підприємств м. Києва відтворена у документах особових фондів видатних київських інженерів, почесних робітників-раціоналізаторів та винахідників, які у радянські часи були також громадськими діячами, депутатами Київської міської ради та Верховної Ради УРСР. До таких фондів належать: ф. Р-1571 “Урусов Костянтин Васильович – Герой Соціалістичної Праці, колишній генеральний директор Київського виробничого об’єднання “Червоний

екскаватор”; ф. Р-1559 “Тарасюк Павло Юхимович – Герой Соціалістичної Праці, генеральний директор Київського виробничого експериментального взуттєвого об’єднання “Київ”, кандидат технічних наук”; ф. Р-1524 “Вербицька Софія Степанівна – інженер-технолог Київського комбінату хімічного волокна, Герой Соціалістичної Праці”; ф. Р-1538 “Семінський Віталій Купріянович – токар заводу “Червоний екскаватор”, заслужений винахідник УРСР, лауреат Державної премії УРСР”; ф. Р-1586 “Голуб Ніна Василівна – крутильниця віскозної нитки Київського виробничого об’єднання “Хімволокно”, Герой Соціалістичної Праці”; ф. Р-1532 “Царик Григорій Якович – токар заводу “Арсенал”, Герой Соціалістичної Праці”; ф. Р-1533 “Щербина Віктор Петрович – токар заводу “Арсенал”, Герой Соціалістичної Праці”. До історії заводу “Арсенал” також відноситься дореволюційний фонд “Ломако М. З.” – слюсар заводу “Арсенал” (ф. 341).

Крім згаданих вище особових фондів видатних істориків-джерелознавців В. І. Стрельського та В. О. Замлинського, до Державного архіву м. Києва передали свої особові фонди інші представники гуманітарних наук. Зокрема, ф. Р-1603 “Яковлев Семен Олексійович – доктор історичних наук, професор кафедри архівознавства та допоміжних історичних дисциплін Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка”. С. О. Яковлев був учасником Другої світової війни, про що свідчать: подяки від Верховного Головнокомандувача за успішні бойові дії у лавах Другого Донського фронту (1943–1944), довідки про перебування в армії та евакогоспіталі, копії посвідчень учасника боїв за Будапешт (Угорщина), визволення міст Сомдатель, Косег, Камунар і Шопрон (Австрія), форсування річки Раба і оволодіння містами Шарвар (Угорщина), Вінер-Нойштадт (Австрія); листи з фронту до дружини Л. К. Яковлевої, від друга І. Л. Портного. Також у фонді є фотографії з В. І. Стрельським, друзями, альбом з анотованими фотографіями родини С. О. Яковлева.

В архів також передано документи, що склали особові фонди “Маркіна Валентина Олексіївна – доктор історичних наук, професор кафедри історії стародавнього світу Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка” (ф. Р-1587) та “Лисенко Микола Миколайович – доктор історичних наук, професор Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України” (ф. Р-1607).

Заслуговує на окрему увагу ф. Р-1580 “Тарасенко Василь Якимович – доктор історичних наук, професор”. В. Я. Тарасенко (1907–2001) – видатний дипломат, радник посольства СРСР у США в 1946–1948 рр., представник Української РСР в ООН в 1948–1949 рр., професор Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, автор понад 80 праць з історії США, зовнішньої політики СРСР і міжнародних відносин. Як керівник делегації України на Генеральній Асамблеї ООН, він

зіграв вирішальну роль під час голосування з питання утворення держави Ізраїль у травні 1948 р. Про його міжнародну діяльність розповідають різні документи, наприклад, стаття в газеті “Нью-Йорк Таймс” із фотографією делегації СРСР на засіданні Ради Безпеки ООН під час розгляду палестинського питання, запрошення від Президента США Гаррі С. Трумена тощо.

Радянський етап у розвитку філософії можна простежити за документами ф. Р-1570 “Острянин Данило Хомич – доктор філософських наук, професор Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, член-кореспондент АН УРСР” та ф. Р-1598 “Танчер Володимир Карлович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри історії та теорії атеїзму Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка”.

Історію розвитку вітчизняної педагогічної науки складно уявити без імені М. М. Грищенка (1900–1987). Ф. Р-1536 “Грищенко Микита Минович – заслужений діяч науки УРСР, професор кафедри педагогіки Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка” налічує 137 одиниць зберігання та охоплює період 1940–1986 рр. Крім біографічних документів, зібрано багато документів службової, творчої, наукової діяльності, листування з друзями, колегами, аспірантами, учителями.

Перелік особових фондів учених гуманітарних наук завершується фондом представника сфери літературної творчості. Це – ф. Р-1604 “Маландій Олександр Миколайович, письменник”. О. М. Маландій – письменник, поет, випускник факультету журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, складна доля якого розкривається в щоденниках із фрагментами віршів, записниках, автобіографічних спогадах, листуванні. В архіві зберігаються його твори: “Тамєниця слова”, “Крах”, “Дуби над ріллею”, “Дорога до себе” (гранки з авторськими правками), “Кувала зозуля”, “Своя людина”, “У гостині”, “Послух”, “Тоніка малої планети”, “На щастя, на здоров’я”, “Зоринка”, “Середзим’я”, “Казки очеретянки”, “Знак долі”, “Односуми”; збірки казок: “Оберіг”, “Все до тебе”, “Хризантеми”; статті і нариси: “Тридцять третій”, “Заповітні далі”, “Так на роду написано”, “Злочинство. Свідчення старожилів”, “Злочинство” (про голодомор 1933 р.), а також альбом малюнків. Необхідно додати, що О. М. Маландій передав частину документів до Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, які сформовано у ф. 1314 “Маландій Олександр Миколайович (1934 р. н.), поет, перекладач і журналіст”¹⁴.

До малодосліджених дореволюційних фондів належить ф. 230 “Кирилов О. Д. – уповноважений Київського товариства голубиноного спорту”. Документи Олексія Денисовича Кирилова датовані 1894–1897 рр. За цими документами можна простежити історію діяльності Київського товариства голубиноного спорту тих часів, ознайомитися з методичними

інструкціями, правилами тренування поштових голубів, списками поштових голубів, виставлених на змагання та виставки. Серед документів є детальна “Інструкція з питань перевезення голубів пароплавом”; висновки комісії, створеної для перегляду положення про голубину пошту та діяльності Товариства голубиноного спорту під час воєнних дій. Інтерес для киевознавців може мати опис святкового заходу, який відбувся 22 травня 1895 р., під час якого під звуки оркестру було урочисто відправлено поштових голубів з Києва до Одеси, Варшави, Москви, Севастополя¹⁵.

У Державному архіві м. Києва зберігається ф. Р-1596 “Родинний фонд: Строеви, Ніколаєнки”, який складається з 50 одиниць зберігання за період 1871–1992 рр. Документи окремих осіб систематизовано за хронологією та змістом. До цього фонду включено документи 5-ти осіб: Федора, Валентина та Бориса Строевих, а також Костянтина та Олега Ніколаєнків. Найдавніші документи належать титулярному раднику Федору Івановичу Строеву (1865–1924), серед яких – фотографія родини Строевих 1917 р. та креслення, датоване 7 жовтня 1871 р. – “План дворового места” міщанина Василя Дяченка – тестя Ф. І. Строева. Син Федора Івановича, один із талановитих представників цієї родини – Валентин Федорович Строев (1888–1906), учень Ніжинської гімназії, загинув від рук чорносотенців як учасник молодіжно-революційного руху. Він залишив цікаві творчі документи: рукописний журнал “Помийниця” (63 арк.), нариси, етюди, “Замальовки із гімназійного життя”, оповідання “Невеличка кімната холостого чоловіка. Записки дорожнього чоловіка”, щоденник 1904 р. (73 арк.), листування. Під час громадянської війни пропав безвісти інший син Ф. І. Строева – Борис Федорович Строев (1900–1918), біографічні документи якого збережено у фонді. Зять Ф. І. Строева, чоловік його доньки Лідії (1890–1971) – Костянтин Васильович Ніколаєнко (1887–1956) був кандидатом економічних наук. Їхній син Олег Костянтинович Ніколаєнко (1912 р. н.) зібрав та передав цей фонд архіву. Він працював інженером-механіком з технічної експлуатації літаків на авіарембазах в Алма-Аті, під Москвою, потім головним інженером авіазаводу в Оренбурзі (тоді м. Чкалов), провідним спеціалістом проектного інституту Судпрому, провідним інженером Держплану УРСР. Джерельну цінність має його автобіографія, складена 15 грудня 1992 р.¹⁶ Серед багатьох цікавих фактів свого життя Костянтин Васильович з особливим теплом згадує про першу Українську трудову школу ім. Т. Г. Шевченка в Києві, її педагогічний склад на чолі з талановитим педагогом В. Ф. Дурдуківським. Ці спогади доповнено світлинами учнів і педагогів школи 1924–1929 рр.

Репрезентативність джерельної бази дослідження життя та діяльності видатних осіб залежить від максимального використання архівної інформації, різних друкованих видань, а також матеріалів музейних

колекцій. Важливими джерелами у створенні просопографічного портрету відомих киян можуть бути документи Музею історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Політехнічного музею у Національному технічному університеті України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”, Музею заводу “Арсенал”. Цікаві документи та експонати зберігаються у Народному музеї Державного підприємства “Антонов”, зокрема у кабінеті авіаконструктора О. К. Антонова. Інші інформаційні ресурси про видатного авіаконструктора знаходяться також у фондах Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного¹⁷.

Підсумовуючи викладене вище, можна стверджувати, що документи особових фондів Державного архіву м. Києва представляють понад 20 напрямів розвитку науки і техніки, демонструють значні досягнення засновників цих напрямів та наукових шкіл, розкривають сторінки історії вищих навчальних закладів, великих промислових підприємств в Україні. Інформаційна цінність джерел особового походження полягає в тому, що вони відбивають життєвий шлях, особисту позицію авторів, їхній світогляд і тому мають значний потенціал не тільки у біографічних дослідженнях, а й у вивченні окремих сфер науки, культури, суспільно-політичного життя.

¹ Державний архів м. Києва: Анотований реєстр описів. – Т. 2: Фонди радянського періоду та періоду незалежності України / Авт.-уклад.: Ж. Серга, С. Сидорова; наук. ред. Г. Папакін. Державний комітет архівів України; Державний архів м. Києва. – Київ, 2007. – 500 с.

² *Войцехівська І.* Огляд особового архівного фонду професора В. І. Стрельського / Ірина Войцехівська // Проблеми архівознавства і джерелознавства: [збірник наукових праць до 90-річчя від дня народження професора В. І. Стрельського]. – К., 2001. – Вип. 4: Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела. – С. 72-81; *Калакура Я.* Особові архівні фонди фундаторів архівної освіти в Київському університеті імені Тараса Шевченка – професорів В. Стрельського та В. Замлинського / Ярослав Калакура, Ірина Войцехівська // Архівіст: Ювіл. збірник / Держкомархів України; УДНДІАСД; САУ; Держархів м. Києва. – К., 2002. – 192 с. (Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела; Вип. 5). – С. 30–43.

³ *Патик В. В.* В'ячеслав Ілліч Стрельський – джерелознавець, архівіст, педагог (1910–1983 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07. 00. 06 / Патик Вікторія Василівна ; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2010. – 17 с.

⁴ *Халецька Леся.* Маловідомі сторінки життя і діяльності В. Боброва за документами фонду особового походження Державного архіву м. Києва / Леся Халецька // Студії з архівної справи та документознавства / Держ. архів. служба України, УНДІАСД; [редкол.: С. Г. Кулешов (голов. ред.) та ін.]. – К., 2015. – Т. 22–23. – С. 185–190.

⁵ Перелік всесвітньо відомих осіб, інформація про яких може міститися в унікальних документах Національного архівного фонду / Держ. архів. служ-

ба України, УНДІАСД; уклад.: А. А. Майстренко, Р. В. Романовський.– К., 2013. – 139 с.

⁶ Державний архів м. Києва (далі – ДАК), ф. Р-1530, оп. 1, спр. 1, 3 арк.

⁷ Там само, спр. 28, 13 арк.

⁸ Там само, ф. Р-1531, оп. 1, спр. 1, арк. 1–20.

⁹ Там само, ф. Р-1676, оп. 1, спр. 10.

¹⁰ Там само, ф. Р-1676, оп. 1, спр. 35.

¹¹ *Сліпець С. П.* Роде наш красний (Чому так сумно кували зозулі) : лірич. роздуми / Степан Павлович Сліпець. – К. : Задруга, 2007. – 272 с.

¹² *Волков С. В.* База данных № 2. Участники Белого движения в России [Электронный ресурс] / С. В. Волков. – Режим доступа: http://swolkov.org/2_baza_beloe_dvizhenie/pdf/Uchastniki_Belogo_dvizhenia_v_Rossii_21-N.pdf. – Загл. с экрана.

¹³ Ф. Олбі (1876–1945) – американський хірург-ортопед.

¹⁴ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Путівник: Вип. 4 / Державна архівна служба України, ЦДАМЛМ України; авт.-упорядн.: Т. Дубовик, Ю. Бентя. – К., 2015. – С. 428.

¹⁵ ДАК, ф. 230, оп. 1, спр. 2, арк. 272–276.

¹⁶ Там само, ф. Р-1596, оп. 1, спр. 30, 7 арк.

¹⁷ ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Див.: Анотовані каталоги кіножурналів, документальних фільмів, кіно- і телесюжетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tsdkffa.archives.gov.ua/Annals/cinema_1966-1975.pdf; http://tsdkffa.archives.gov.ua/Annals/cinema_1976-1985.pdf. – Заголовок з екрана.

There is done the overview of personal fonds of the State Archives of Kyiv City in the article as well as considered documentary structure and content of the personal collection of well known Kyiv citizens - men of science, education and industry, to identify their source and information capacity.

Key words: the personal fond; the document; the State Archive of Kyiv City; the source and information potential.